jõukamate talupidajate keskel oleks heal tahtmisel nii mõneski asjas enam suudetud teha. Lahus söögiõude tarvitamine pole sugugi veel üldine. — Suuremaid taude ei ole liikumas olnud. Arst, kes asub Voldi alevikus, on rahvale kättesaadav, kuid teda tarvitatakse ainult raskemate haiguste puhul. Vähemaid vigastusi ja hädasid arstitakse ise. Kergesti kasutatavad on ka Tartu arstid ja haigemajad.

Ajalugu. Äksi kihelkonna vanemast ajast saame esimesi teateid Läti Hendrikult. Sakslaste siiatuleku ajal oli põhja pool Emajõge „Jogentagana" maakond, kus muu seas leidusid järgmised külad: „Igeteveri" (Igavere, Maarja-Magdaleena kih.), „Vetpole" (vististi pärastine Vedu mõisa). Ristiusu kuulutajad olid selles maakonnas tegevad iseäranis 1220. a., mil muu seas ka Saadjärvel ligi 300 inimest Läti Hendriku enese kaastegevusel ristiti. Arvatavasti on varssi peale seda ka mingi kirik ehitatud. Saadjärve ligidalt, umbes 3 km praegusest Äksi kirikust, leiti hiljemini pikerguse ehituse vundamendi jäänused, mida endise kiriku asemeks võiks pidada. Äksi kihelkonna praegune nimi esineb esimest korda ühes vanas dokumendis 1443. a. Äksi kihelkonna piirides asus Tsistertsiumi ordu klooster „Valkena" (Valkana = Kärkna — saksa keeles Falkenau). Sellele pani aluse Tartu piiskopp Hermann 1228. a. Kärknas Emajõe kaldal, 2 penikoormat Tartust (klooster on valmis saanud 1233. a.).

Kloostri mõju ulatus kaugele; temale kuulusid laialised maa-alad, muus seas Järva- ning Virumaal ja Alutaguseski, ühes patronaadiõigusega neil maa-aladel asuvais kogudusis. Vene-Liivi sõja ajal hävitasid venelased kloostri 1558. a., mis ajast peale tast ainult varemed alale on jäänud. 1630. a. leiti kloostri varemete ligidalt veel vana kiriku jäänused; selle kiriku järele on vanemal ajal olnud Teomäe kõrvalmõisa ja Vorbuse mõisa. Ka Äksi kirik sai 16. aastasaja võitluste ajal palju kannatada. 1634. a. on tast ainult tugevad katuseta müürid olemas. Jumalateenistust peetakse ajutiselt kordaseatud ruumis, talvel kirikuõpetaja elukorteris. Samal ajal antakse ülemalt poolt vali käsk, kabel, mis „võsastikus teisel pool Kobratut", maha kiskuda ja täiesti ära põletada. Uue puukiriku ehitamine edeneb võimude manitsemiste kiuste õige visalt ja 1652. a. saab kirik valmis, langeb aga mõni aasta hiljemini, 1656. a., jälle venelaste läbi tuleroaks. Pärast sõja lõppu võetakse kiriku ülesehitamine jälle käsile; 1671. a. on uus kirik valmis, vististi puust, ainult mõned pingid puuduvad veel, niisama altar ja kantsel. 1643. aastast peale täitis Äksi koguduse kirikuõpetaja ka Kursi kirikuõpetaja kohuseid, 1683. a. sai Kursi iseseisvaks kihelkonnaks oma kirikuõpetajaga. 17. aastasaja alul võeti Äksi kihelkonna külge „Varrus'e" (Vara) küla, mis sinnamaani Maarja-Magdaleena kihelkonnas oli olnud. Rootsi-aegseist oludest Äksis leiduvad kirikukatsumiste protokollides järgmised teated: 1647. a. on kogudus kirikuõpetaja surma puhul lesk ja „vaheajal on inimesed ilma kirikuõpetajata surnud". „Ühel meelel" paluvad talupojad katsumiskomisjoni, et neile kirikuõpetaja antaks, kes nende keelt mõistab ja võib ning tahab neid hästi õpetada. Küsimusele, miks nad neile esitatud kirikuõpetajat ei taha vastu võtta, vastavad talu-